

**Yayın Geliş Tarihi:** 13.05.2019  
**Yayına Kabul Tarihi:** 27.05.2019  
**Online Yayın Tarihi:** 25.09.2019  
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.563545>

Dokuz Eylül Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi  
Cilt: 21, Sayı: 3, Yıl: 2019, Sayfa: 981-996  
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

### *Araştırma Makalesi*

## **KARAKOYUNLU, AKKOYUNLU VE OSMANLI ÖRNEKLEMİNE GÖRE XV. YÜZYIL TÜRKMEN DEVLETLERİNDE NESEP VE MEŞRUIYET KURGUSU**

*Hamidreza SOHRABIABAD\**

### **Öz**

*Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı devletleri yalnızca coğrafi olarak değil demografik olarak da birbiriyle kesişen bir zemine sahiptir. Söz konusu ortaklık, coğrafya kadar devleti kurup yaşatacak popülasyon üzerinde de bir mücadelenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkmen toplulukların zaman zaman bir siyasi teşekkülde yer alıp hemen akabinde diğerine yönelmesi, vergiden askeri düzene kadar hemen her alanda ciddi sorunlar doğurmuş, nihayetinde iktidarların meşruluğu önemli varoluş problemleri yaşamıştır. Bu bağlamda her üç devletin nesep meselesine ciddiyetle eğilmesi, tarihi kaynaklarda nesepin bir nevi kimlik inşa malzemesi olarak kullanılması dikkat çekicidir. Çalışmamızda dönemin birincil kaynaklarından hareketle Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı devletlerinde nesep ve meşruiyet meselelerinin ele alınışı İbn Haldun'un Mukaddime'sinden hareketle değerlendirilecektir. Böylesi bir yaklaşımın aynı zaman diliminde zuhur eden devletlerin siyasi ve mezhepsel rekabetlerini anlamak hususuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.*

**Anahtar Sözcükler:** *Osmanlı Devleti, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Nesep, Meşruiyet.*

## **EMPHASIS ON LINEAGE AND LEGITIMACY IN TURCOMAN STATES OF XV<sup>TH</sup> CENTURY ACCORDING TO THE SAMPLE OF AQ- QOYUNLU, QARA-QOYUNLU AND OTTOMAN**

### **Abstract**

*States of Aq-Qoyunlu, Qara-Qoyunlu and Ottoman have a ground intersecting each other not only geographically but also demographically. The said commonality led a struggle to emerge upon population that would found and sustain the state as well upon geography. The fact that Turcomen communities took part in a political formation (organization) from*

---

*Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):*

Sohrabiabad, H. (2019). Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı örnekleme göre XV. yüzyıl Türkmen devletlerinde nesep ve meşruiyet kurgusu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (3), 981-996.

\* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-5200-1705, hamidreza.sohrabiabad@gmail.com

time to time and immediately after, that they went towards the other posed serious problems in almost all areas from taxes to military order (system), and ultimately legitimacy of governments in power had important existence problems. In this context, it is striking that every three states addressed the matter of lineage seriously and that the lineage was used as a sort of material of identity-building in historical sources. In our study, based on primary sources of the period, we will evaluate consideration (addressing) of problems of lineage and legitimacy in states of Aq-Qoyunlu, Qara-Qoyunlu and Ottoman, from *Muqaddimah* by Ibn Khaldun. It is thought that this sort of approach will contribute to the issue of understanding socio-cultural competitions and common points of states which emerged during the same period of time and intellectual atmosphere of the period.

**Keywords:** Ottoman Empire, Qara-Qoyunlu, Aq-Qoyunlu, Lineage, Legitimacy

## GİRİŞ

Bu çalışmada kroniklerde geçen Osmanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunluların nesep meselesi ele alınarak söz konusu devletler tarafından bu tarz tarih yazımının neden ortaya çıktığı ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Diğer taraftan söz konusu üç devletin Oğuz Han ve çocukları üzerinden kimlik inşası ve meşruiyet kazanma teşebbüslerinin, siyasi yapılanmaya dair getirisi ele alınacaktır. Çalışmanın verileri, dönemin kroniklerinden elde edilmiş teorik alt yapısı özellikle *Mukaddime* eserinin çerçevesi içinde değerlendirilmiştir. Böylelikle birinci el kaynaklardan elde edilen bilgilere, döneme en yakın teorisyenin gözüyle bakmanın varılacak sonuçlarda yanılma payını en az seviyeye düşüreceği umulmaktadır.

Bu bağlamda Akkoyunlu nesebi ile ilgili bilgi veren ve bu devletin esas kaynaklarını oluşturan *Kitab-ı Diyarbekriyye* ve *‘Âlem-ârâ-yı Emînî* isimli eserler incelenmiştir. Karakoyunlu nesebi hakkında bilgi içeren kaynağın aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kaynaklarından biri olması hasebiyle Osmanlı Devleti'ne ayrılan alt başlıkta *Behcetü't-Tevârih* isimli kronikten faydalanılmıştır. Osmanlı hanedanı söz konusu olunca bu hanedanın nesebi hakkında bilgi içeren *Tevârih-i Âli Selçuk*, Âşik Paşazâde'nin *Tarih'i* ve *Düstûrnâme*'ye baş vurarak veriler elde edilmiştir. Bütün bu kaynakların yanı sıra devletlerin nesep iddialarının sonraki dönemlerde diğer devletler nezdindeki yansımalarını görmek babında *Ahsenü't-Tevârih* isimli eserden faydalanılmıştır. Bunların yanı sıra nesep meselesi ve dönemin ruhunu anlamak maksatıyla Oğuzların destan kitabı olan *Dede Korkut Kitabı* da kaynaklar arasında yer almaktadır.

Tebaasının büyük çoğunluğu Oğuz Türkmenlerinin teşkil ettiği ve on beşinci yüzyılın başlarından itibaren Timurlu Devleti karşısında bir varoluş mücadelesi veren Osmanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinin söz konusu asırda kimliklerinin omurgasının ve meşruiyetinin esas direğinin Oğuz Han'ı merkez aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda söz konusu devletler Oğuz ve evladı şeceresini benimseyerek kendi hakimiyetlerini Oğuz devletinin mirasçısı olarak göstermeye çalışmışlardır. Bu vesile ile toplum üzerindeki riyasetlerinin Oğuz Han ve evladının riyaseti olduğunu göstererek, diğer Türkmen oymaklarının saygı ve tabiiyetini elde

etmeyi başarmışlardır. Diğer taraftan bu riyaset ve nesep iddiası sayesinde rakip veya düşman devletlerin nesep iddiaları karşısında bir karşı söylem ve duruş inşa ederek hakimiyetlerini yüce nesebe sahip olan atalarının bir mirası olarak göstermiş, devletlerini meşru bir zemine oturtmaya çalışmışlardır.

Devletler, kuruluş aşamasında eldeki bütün imkanlardan yararlanarak “güç” ilkesi etrafında kurulur. Söz konusu aşamada devlet, yasalara uygunluk ve yürürlükte olan yasalarla çelişmemek<sup>1</sup> suretiyle *meşruluk / legitimacy* ilkesi etrafında birinci merhale meşruiyetini inşa eder. Ancak ilerleyen zamanlarda devletin bekası için sadece güç faktörü yeterli olmayacaktır. Başka bir ifade ile bir devletin kuruluşundan istikrar dönemine geçiş süreci, hak sahibi olduğu süjenin vücuda getirilmesiyle mümkün olur. Ancak bu durumda devlet, istikrara ulaşarak devamlılığı elde etmiş olur. Bu merhalede devlet, var olan veya önerilenin insanlar için en iyi ve en istenilen şey olduğunu göstermeye, yasallaştırma ve meşruiyet kazandırmaya dayalı hareket ederek ikinci merhale meşruiyete yani *meşrulaştırma / legitimation* aşamasına ulaşabilir (Ahmedî ve Cevzânî, 2012: 4-5)<sup>2</sup>. Bu bağlamda devletler ister bedevi, ister yarı gelişmiş ve isterse gelişmiş olsun, kendi hakimiyetlerinin korunması için meşruiyetlerini gerekçelendirmek ve hatta meşruiyetlerine inandırmak zorundadır. Fakat meşruiyet ister birinci merhalede olsun ister ikinci merhalede, mahiyeti itibarıyla soyut ve zihni bir olgudur. Bu nedenle her iki merhaledeki meşruiyetin zaman zaman bir diğeri ile tedahül ettiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Lakin buradaki ayırım, esasen birinci merhaledeki meşruluk kavramının daha çok toplum veya topluluklar arasındaki rıza ve ortak menfaatler etrafındaki işbirliği merkezinde oluştuğunu varsayılmıştır. Tıpkı Vinsent’in söylediği üzere bir devletin meşruiyeti, kendi siyasi birimlerinin toplum için en uygun vasıtalar olduğu iddiasını ispatlamak ve kabullendirmekten geçer (Vincent, 1992: 67).

Bu bağlamda İbn Haldun’un Orta Çağ düşünürü olması hasebiyle ve bunun yanı sıra kendi doktrinini, bizim ele aldığımız devletlerle sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan birçok iştirakati olan Orta Çağdaki devletler üzerinden inşa ettiği göz önünde bulundurulursa söz konusu devletlere onun açısından bakmak, teorik yaklaşımlar ile tarihi gerçekler arasındaki yanılığın en az seviyeye düşürülebilir. Bu sebepten İbn Haldun’un devletlerin ortaya çıkmasındaki etkenler ve evreleri göz önünde bulundurarak bu yazı ele alınmış ve sonuç olarak tespit edilen meşruiyet kaynağının incelediğimiz devletler için neden ve nasıl bir meşruiyet oluşturduğu üzerinde durulmuştur.

Devletlerin oluşumu aşaması İbn Haldun açısından ele alındığında, asabiyetin esas rol oynadığı görülür. Asabiyet akraba kabile ve topluluklardan oluşur. Bu kabile ve cemiyetlerden en güçlüsü diğerlerine egemen olur ve bunları kendisine bağlar. (İbn Haldun, 2018: 388).

<sup>1</sup> Buradaki yasalar bahsinde toplumun normları, töre ve gelenekleri de kastedilmektedir.

<sup>2</sup> Meşruluk / legitimacy ve meşrulaştırma / legitimation kavramları ve açıklamaları hakkında bilgi için bkz. (Güneş, 2005).

Söz konusu en büyük asabiyet sadece hanedan olan (asil aile) ve kendilerinde riyaset bulunan bir kavimde bulunur. Bu durumda onlardan birinin kendileri için reis ve üzerlerine galip olması gereklidir. Şu hâlde en büyük asabiyetin diğer asabelerin tümüne reis olacağı belirlenmiştir. Zira onun mensup olduğu ocak, hepsine galip gelmiştir (Haldun, 2018: 388) Bir topluluk üzerindeki riyaset, bir tek kütükten, belli bir hanedandan aktarılarak devam eder (Haldun, 2018: 339).

Kabilelerin tüm boy ve kolları umumî nesepleri itibarıyla tek bir asabiyet<sup>3</sup> teşkil eder. Ancak bu boy ve kollar içerisinde birtakım hususî neseplerin var olmasından dolayı aralarında daha başka asabiyetler de bulunur. Bu hususî asabiyetlerin sağladığı kaynaşma ve dayanışma, umumî asabiyetten daha güçlüdür. Bu hususî nesep sahipleri ihtiyaç zamanında hem umumî ve hem özel nesep sahiplerinin yardımından faydalanırlar. Riyaset veya liderlik işte bu hanedan üyelerinden bir kısmına aittir. Riyaset ise sadece kudret ve üstünlük sonucunda elde edildiğinden dolayı bu nisaptaki asabiyetin diğer asabiyetlerden çok daha güçlü olması gerekir. Ta ki o asabiyet sayesinde başkalarına üstün gelip riyaset tam olarak gerçekleşsin (Haldun, 2018: 338).

Sultan veya hâkimin asabiyet ile başkalarına galip olması gerekmektedir. Bunun tersi mümkün değildir. İşte bu üstünlüğe sultanlık ve padişahlık denir. Bu da riyasetten fazlası ve onun ötesindedir. Zira riyaset beylikten ibarettir ve reis rehberdir. Verdiği kararlar, kendisine tâbi olanlara zorla tatbik edemez, onlara baskı yapamaz. Mülk ise galebe ve zorla hükümet etmektir. Zora ve baskıya dayanan bir idare şeklidir. Asabiyet sahibi her bir rütbeye ve kademeye ulaştınca, onun üstündekini talep eder (Haldun, 2018: 350). Görüldüğü gibi asabiyetin bir sonraki aşaması riyaset ise imkânlar elverdiğinde reis bir sonraki aşamaya, yani güç ve galip gelme yoluyla saltanata doğru yükselmeye meyleder. Veya Haldun'un söylediği üzere “*mülkî tagallüb asabiyetin gayesidir*” (Haldun, 2018: 350).

Burada üzerinde durmamız gereken bir önemli mevzu daha vardır. Kendi toplumunda farklı asabiyetler arasında üstün gelen ve riyasetini saptayan bir aile, karşılaştığı farklı bir asabiyet sahibi ve düşman konumunda olan rakip karşısında acaba ne çeşit bir tutum sergilemelidir? Zira XV. yüzyılda Türk-İslam devletlerinden olan Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı kendi meşruiyetini Cengiz nesebine karşı

<sup>3</sup> İbn Haldun'a göre riyaseti sonucunda getirecek asabiyet ve nesep çok önemlidir: “*Birtakım kabilelerin ve asabelerin reisleri, göz diktikleri bazı neseplere girmeye can atarlar. Bunun sebebi ya bahis konusu nesep sahiplerinde mevcut olan cesaret ve kerem gibi fazilet hususiyetidir veya nasıl olursa olsun bir anılama (zıkr) arzusudur. Bu gibi sebeplerle söz konusu nesebe geçerler, dava ve iddia ile o nesebin şubeleri içine tehlikeli bir şekilde atılırlar.*” (Haldun, 2018: 340). Dolayısıyla bu çalışmanın devamında üzerinde duracağımız nesep, soy veya kimlik arayışının tarihi gerçekliğinin öneminden ziyade, devletlerin bu tarz nesepleri benimsemeleri çarpıcıdır.

bir iddia inşa ederek geniş çaplı bir riyaset veya daha doğrusu bir hakimiyet iddiasında bulunmuştur. Ve bu devlet Timur devletidir.

Ortaçağ devletlerinde hakim zümrenin kendi tebaası üzerinde kurduğu meşruiyet, asabiyet sayesinde elde ettiği güç ve riyaseti almak suretiyle gerçekleşir. Ancak bu riyaset genel itibarıyla kendi asabiyetini kabul eden tebaası için geçerlidir. Siyasi yapı, rakip devletlerdeki asabiyet, riyaset ve dolayısıyla meşruiyet karşısında kendi meşruiyetini ispatlamalıdır. Bu bağlamda söz konusu hâkimiyet kendi meşruiyetine bir zemin oluşturarak kendi riyaset veya hakimiyetini tarihi bir geçmişe dayandırmak zorundadır. Böylece geçmişteki bir devletin halefi olma şekliyle kendi devletini ve hakimiyetini meşru kılar. Bu doğrultuda XV. yüzyılda Osmanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu gibi devletlerin meşruiyet kaynakları üzerinde durulması söz konusu dönem ve dolayısıyla devletlerdeki hâkim ruhu anlamak açısından önemlidir.

## **AKKOYUNLU KRONİKLERİNDE AKKOYUNLULARIN NESEBİ VE MEŞRUIYETİ**

On beşinci yüzyıl Oğuz Türklerinin yoğunlukta olduğu Anadolu, Irak, Suriye, Tarihi Azerbaycan ve günümüz İran bölgelerinde hakimiyet kuran üç devletten biri olan Akkoyunlu devletinin nesebi meselesini detaylı bir şekilde ele alan kaynak Ebubekir Tihranî'nin *Kitab-ı Diyarbekriyye* isimli eseridir. Ebubekir Tihranî eserinde Uzun Hasan'ın nesebinden söz ederken kronolojik ve detaylı bir şekilde Uzun Hasan'ı elli dört vasıtayla Bayındır Han ve Gün Han'dan<sup>4</sup> sonra Oğuz Kağan'a<sup>5</sup> bağlamıştır (Tihranî, 1977: 25).

Buna ilaveten Akkoyunlu Sultanı Yakub döneminin tarihçisi olan Honcî, *Âlem-ârâ-yı Emînî* isimli eserinin mukaddimesinde Emevî, Abbasî ve Moğol devletlerinden bahsetmiştir. Ona göre Cengiz evladından ve bunların zulmünden

---

<sup>4</sup> Oğuz Hanın en büyük oğlu Gün Han'dır ve Kayı boyu bundan mütevaristir. Bayındır boyunun Oğuzların sol kanadına ve Gök Han'a bağlandığı bilinmektedir bkz. (Gökyay, 2004: XXXVIII). Ancak Kitab-ı Diyarbekriyye'nin ve sonraki satırlarda görüleceği üzere Cihanşah'ın naklettiği soy kütüğünde birtakım farklılıklar görülmektedir. Diyarbekriyye'de Bayındır boyu Gün Han'a dayanmaktadır. Bunun yanı sıra Şükrüllah'ın Cihanşah'tan naklettiğine bakıldığında Osmanlı Hanedanı soyunun Gök Han'dan geldiği zikredilmiştir.

<sup>5</sup> Tihranî, Bayındır Han hakkında açıklamada bulunurken onu İran, Turan, Rum, Şam, Mısır, Frenk, Hitay ve Deşt-i Kıpçak hâkimi olarak zikretmiştir. Yazar ayrıca, Oğuz Kağan'ı İran, Turan, Mısır, Şam, Deşt-i Kıpçak, Hint, Keşmir, Hitay, Türkistan ve yer yüzündeki diğer memleketlerin hâkimi (Tihranî, 1977: 25; Gündüz, 2016: 200) şeklinde göstermiştir. Müverrihin bu tarz bakışı efsanevi ve temsili olsa da Uzun Hasan'ın atası olarak gösterdiği Bayındır Han ve Oğuz Han'ın yer yüzünün hakimleri şeklinde tersim etmesi, Uzun Hasan'a tevarüs eden hakimiyet hakkı açısından manidardır.

sonra, Oğuz Han ailesinden gelen Bayındırlar vasıtasıyla<sup>6</sup> adalet tekrar yayılmış ve yeni bir düzen bina olmuştur<sup>7</sup> (Honcî İsfahanî, 2004: 22). Bu doğrultuda tarihçi eserinin diğer bölümünde Akkoyunlu hanedanının nesebine geniş yer vermiştir. Yazar öncelikle seçkin bir hükümdarın *nesepe asaleti* ile *hasepe asaletine* sahip olması gerektiğine vurgu yapmıştır<sup>8</sup>. Devamında ise, Akkoyunlu veya kendi tabiri ile

.. به امداد الطاف الهی از مشرق تبار با اعتبار پادشاه اوغوز دولتی فیروز طالع شد و از کوبد درّی بایندی نور<sup>6</sup> اقبال در صفحات عالم لامع گشت. نور خلافت که در مغرب بیت حسن تواری یافته بود، الحمدالله از مطلع اهل بیت حسن باز بر عالم تافته است و کهن پیر روزگار جوهر ثمین عدالت و تربیت دین را که در ظلمات سواد آل عباس گم کرده بود، در روز سفید اقبال جدید آق قویونلو باز یافته.

<sup>7</sup> Honcî'ye göre, Abbasî halifesi Müsta'sım-Billâh'ın Hülâgû tarafından öldürülmesinden sonra hilafet makamı Akkoyunlular veya kendi deyimiyle "Hasan'ın ehli beyti" yani Uzun Hasan'ın evlatlarına aktarılmıştır (Honcî İsfahanî, 2004: 22). Burada iki meseleyi göz önünde bulundurmakta fayda var. İlki, Honcî'inin eseri Yakup döneminde yazılmıştır. Yakub'un söz konusu dönemde sorunlarından biri, hakimiyeti ve meşruiyeti için rakip mahiyetinde olan ve kendi inançsal meşruiyeti etrafında kurumsallaşan Safevî tarikatıdır. Nitekim, Yakup dönemine bu devletin İslami ve özellikle Sünni motiflerle, rakip tarikat veya devletler karşısında dini meşruiyet arayışında olduğunu söylemek doğru olabilir. İkincisi ise Honcî'nin hilafet mevzusunu ortaya atmasına rağmen söz konusu esere bakıldığında bu konuya fazla değinmemektedir. Başka bir ifade ile sanki yazar Akkoyunluların meşruiyet sebeplerinin esas nedenini Oğuz ve Bayındır Han nesebinden olma üzerinden inşa etmeğe çalışmıştır. Öyle ki, yazar hilafet mevzusunu anlatan satırların devamında, sekiz mısradan oluşan Farsça şiirde dinin yükselişini Oğuz hanedanından olan Bayındır boyu sayesinde gerçekleştiğini yazmıştır. Ki burada da esas vurgu bu ailenin nesebi üzerindedir. Ayrıca Honcî'nin mezhebi hassasiyeti, dönemin şartları ve Safevî tarikatı karşısında tutumu ile ilgili bkz. (Sohrabiabad, 2018: 209-210).

الله الحمد نور دولت تافت مه دین باز اوج رفعت یافت  
سر زد از مشرق تبار اغوز آفتاب سعادت فیروز  
بنگر در بخت بایندر کز صدف گشته است باین در  
بر سر تاج ملک افسر باد صدف کون ازو منور باد

<sup>8</sup> Honcî eserinde bu iki kavramı açıklamıştır. Ona göre *asil nesepe* yedi özellik içermektedir. Bunlardan ilki, nesebinin sultan nesebinden olup seleflerinin pespaye işlerden sultanlığa gelmemiş olması. Tarihçi birinci şarttan sonra Akkoyunluları Oğuz Han neslinden oldukları ve hakan soyundan geldiklerinden dolayı başkalarına üstün görür, ikincisi; hizmetçi bir kadının soyundan gelmemesi, üçüncüsü; nesebi başka neseplerle karışmamış, sultan soyundan olmayan birisi ile evlenmemiş, asil kan sahibi olup namusu kirlenmemiş birisi olması, dördüncüsü; seleflerinin hak dinlere karşı çıkmamış olması, beşincisi; kötü mezheplere bağlı olmaması, altıncısı; seleflerinin soyu şehir hayatından gelmemiş olması, şehirlerde yaşamamış olması, şehirlerdeki kötü huyların ona bulaşmış olmaması, konar göçer hayat tarzına sahip olması ve yedincisi ise; seleflerinin başka bir komutanın emrinde ast olarak hizmet yapmamış olması. Yazar *hasepe asaleti* ve nesebin erdem sahibi olma özellikleri için de yedi şarta değinmiştir. Bunlardan birincisi; kötü mezhep ve huylara sahip olmaması zira bu huylar veraset yolu ile hasebi bozar. İkincisi; şeriat hükümlerini kavrayıp uygulaması için ilim sahibi olması veya alim din adamları ile istişare halinde olması. Üçüncüsü; cesaret,

Bayındırıyye sultanlarının geçmiş ve mevcut sultanlardan daha asil nesep ile daha yüce hasebe sahip oldukları iddiasında bulunmuştur. Yazarın nezdinde, söz konusu hanedan, diğerlerine göre daha mümtaz bir yere sahip olup, diğer hanedanlara göre sultanlık makamına daha layıktırlar. Honcî devamında, Akkoyunlu sultanlarının soyu hakkında ihtisara gider. Ona göre bu hanedanın soyu *Kitab-ı Diyarbekriyye*'de tafsilatla anlatıldığından dolayı tekrardan kaleme alınmasına gerek kalmamıştır. Bu sebepten yazar, Akkoyunluların soy kütüğü hakkında "*Oğuz Han'ın ulusunu, evladını ve seleflerini kendine tabi kılan ve siyaseti ile hükümranlık bayrağını dünyanın her tarafında dalgalandıran, şanı yüce Hakan, Bayındır Han'ın soyundandır...*" cümlesine yer vermiştir (Honcî İsfahanî, 2004: 23-24). Dönemin Akkoyunlu müverrihi Honcî eserinde Yakup ve oğlu Baysungur ile ilgili bölümlerde yer yer bunları Bayındır boyundan ve Oğuz Han devletinin devamcı ve mirasçısı şeklinde tanıtarak Akkoyunluları Adem'den Bayındır Han dönemine ve bu dönemden Yakub'a kadar<sup>9</sup> hep hükümdarlar olarak zikretmiştir (Honcî İsfahanî, 2004: 40-41, 49). Hatta Honcî Yakup tarafından oğluna Baysungur isminin verilmesini de Baysungur'un Bayındır Han'ın atalarından olduğu şeklinde açıklar (Honcî İsfahanî, 2004: 208). Bu vesileyle Honcî, Akkoyunlu hanedanı saltanatının babadan oğula veraset yoluyla aktarıla gelen bir hak olduğunu ispatlamak istemiştir. Bu doğrultuda yazar, Akkoyunlu hakimiyetini Oğuz Han'ın hakimiyetinin devamı ve adeta söz konusu hanedanı, devlet kutununun tecellisi olarak göstermiştir.

*Kitab-ı Diyarbekriyye*'de, Ebubekir Tihranî'nin de Akkoyunlu devletine Oğuz ve Bayındır Han'ın devamı ve mirasçısı gözüyle baktığını fark etmek mümkündür. Tihranî, Uzun Hasan ile Timurlu hükümdarı Ebu Said'in karşılaşmasından önceki durumları ele alırken Uzun Hasan'ın başarısını Oğuz Han ve evladının başarısı olarak görür. Yazar bu karşılaşmadan önce bütün işaretlerin Akkoyunluların galip gelmesi yönünde olduğunu söylerken bütün bu işaretlerin

---

dördüncüsü; hakimiyeti altında olan ülkeyi kontrolü altına alması ve koruması. Beşincisi; iffet sahibi olması ve tebaanın ırzına sahip çıkması. Altıncısı; şefkat, yedincisi; cömertlik ve tebaayı yaşatması (Honcî İsfahanî, 2004: 24-29).

<sup>9</sup> Yazar Akkoyunlu sultanları içinde özellikle Sultan Yakub'un soy kütüğü üzerinde daha tafsilatlı bir şekilde durmuştur. Honcî eserinde Yakub'un nesep asaleti bahsinde, onun Oğuz ve Bayındır Han'a mensup oluşunu en önemli kanıt olarak ileri sürerek şu beyitlere yer vermiştir:

شربت لطف جزیل المنن است که چکیده ز نبات حَسَن است  
نام نیکوست ز آدم مانده جام عدلی ست که از جم مانده  
پدرانش به جهان جمله مهان پشت بر پشت همه پادشهان  
گوهر تاج شد آن عالی دُر صدف او اوغوز و بایندر  
نسب نامی او از همه پیش حسب سامی او از همه پیش

“Bayındır’ın ruhu, Oğuz ve Baysungur’ın revânına müjde” verildiğini kaleme alır (Tihranî, 1977: 477). Bu açıdan bakıldığında dönemin her iki kalemi Honcî ve Tihranî’nin eserinde Akkoyunlu devleti ve hakimleri Oğuz hükümdarlığının devamı, mirasçısı ve halefleri olarak yansımıştır.

Ancak müelliflerin kaleminde dönem tarihçilerinin mensubu oldukları devletler ve bu devletlerin sultanlar dışında, karşı tarafta yer alan ve özellikle rakip mahiyetindeki devletin tarih yazımındaki soy ve nesep meselesinin yeri de hayli önemlidir. Bu bağlamda Osmanlı tarihçisi Âşık Paşazade’nin 1473 yılında Fatih Sultan Mehmet ile Uzun Hasan arasında gerçekleşen olayları kaleme alırken, Uzun Hasan’ın soyu ve kimliği hakkındaki soruya “*Uzun Hasan Bayındır Han soyundandır*” (Âşık Paşazade, 2003: 266) şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca, Yakub dönemi tarihçisi Honcî, Cengiz ve seleflerinin at koşturması sonucunda Oğuz Kağan’ın<sup>10</sup> evladı ve torunlarının dört bir yana dağıldıklarını söyler. Yazara göre bu sülaleden, Osman Gazi evladı Anadolu’da diğerleri ise Diyarbakır’da büyük devletler kurmuştur<sup>11</sup> (Honcî İsfahanî, 2004: 30). Zikredilen Osmanlı ve Akkoyunlu tarihçisinin diğer devletin –ister Âşık Paşazade tarafından Uzun Hasan’ın temsilcisi olan devletin Bayındır Han selefleri olduğu isterse Honcî tarafından Osmanlı’nın Oğuz nesebinden olması– nesebi ile ilgili açıklamaları, devletlerarası ve resmîyette kabul görmüş nesep hakkında bilgi vermesi bu mevzunun söz konusu dönemde yaygınlığını ve önemini göstermektedir. Bütün bunların yanı sıra Dede Korkut destanlarında Akkoyunluların atası sayılan ve bu destanların esas figürlerinden olan Bayındır Han’ın anlatılması bu şahsiyetin destanın yazıya geçirilişi sırasındaki bilinirliğinin bir göstergesidir<sup>12</sup>.

## KRONİKLERİNDE KARAKOYUNLU VE OSMANLI HANEDANININ NESEBİ VE MEŞRUIYETİ

Karakoyunluların siyasi tarihi ve gelişme süreci hakkında bilgi veren bazı kronikler bu hanedanın kimi üyelerinin zaman zaman kendilerinin Türkmen menşeli oldukları ve bilinçli bir şekilde bu menşei özelliğe vurgu yaptıkları hakkında bilgi

<sup>10</sup> Honcî eserinde genellikle Oğuz Han için sıfat olarak padişah kelimesini kullanmaktadır.

<sup>11</sup> Honcî’nin düşünceleri eserinde şu şekilde kaleme alınmıştır:

اولاد و احفاد فیروز پادشاه اوغوز که بواسطه رکضات ملوک چنگیزخان در اطراف دنیا تفرق ابادی سبب یافته بودند، هر فرقه به ناحیه ای فتاده و هر جمعی به گوشه ای رو نهاده فرقه ای در روم از اولاد پادشاه عالی مکان، الغازی فی سبیل الله سلطان عثمان تغمده الله برحمته باب استیلا و سلطنت گشوده و فرقه ای دیگر بر ایالت ممالک دیارپکر اکتفا فرموده، قبایل این فرقه را جمعیتی بکمال از میامن افضال ذو الجلال روی نماید. و سرّة البین ممالک و قرّة العین عالم در تحت ایالت و حکومت ایشان در آید.

<sup>12</sup> Dede Korkut destanlarında geçen Bayındır Han’ın Akkoyunlular ile irtibatı, bu destanların yayılma sahası, destanların gerçekleştiği coğrafya ve bu bölgelerin Akkoyunluların siyasi ve askeri hareket alanı ile irtibatı hakkında bkz. (Gökyay, 2004: LXIII, LXXVI; Gündüz, 2016: 201-202)



vermiştir. Örneğin, Ebu Bekir Tihranî, Kara Yusuf Karakoyunlu ile Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu olan Kara Yülük Osman Bey arasındaki savaşları kaleme alırken Kara Yusuf'un Osman Bey'e "...biz her ikimiz de Türkmen'iz. Bu sebepten birbirimize üstün gelmeye çalışmayıp, birbirimizle çekişmemeliyiz. Her birimiz Rum ve Çağatay'daki düşmanlarımızla uğraşalım." şeklinde bir mektup göndermiştir (Tihranî, 1977: 58; Woods, 1993: 85). Ayrıca Rûmlû, Kara Yusuf'un Azerbaycan'ın ele geçirmesi esnasındaki olayları anlatırken yine Kara Yusuf, Türkmen emirlerini bir araya getirip onlara hitaben "...bizim, atalarımızın gelenekleri üzere davranmamız gerek." (Rûmlû, 2011: 143) cümlesini ifade etmiştir.

Fakat burada Karakoyunlu hakimlerinin, hakimiyetin Türk ve Türkmenlere ait olduğu bilincine bağlı buldukları (Turan, 2009: 261) ve kendilerinin Türkmen menşeli oldukları vurgusundan daha ziyade önemli olan, bu hanedanın siyasi rekabet, iddialar ve karşı iddialarda kullandıkları nesep bilgisidir. Bu konuyla ilişkin önemli verilerden birisi, Osmanlı tarihçilerinden olan Mevlana Şükrullah'ın eserinde aktarılmıştır. Şükrullah *Behcetü't-Tevârih* isimli eserinde Cihanşah'ın ağzından Kara Yusuf'un nesebinin kırk birinci göbekte Oğuz'un altı oğlundan biri olan Deniz Alp'a eriştiğini duyduğunu kaydeder. Karakoyunlu sultanı Cihanşah, kendi hanedanını Deniz Alp aracılığıyla Oğuz Kağan'a bağlarken Osmanlı sultanı II. Murad'ın nesebinin Oğuz Han'ın diğer oğlu Gök Alp'a ulaştığını beyan ederek Murad'ın nesebinin daha evla olduğu neticesine varmıştır<sup>13</sup> (Şükrullah, 1939: 27; Turan, 2009: 262; Gündüz, 2009: 201; Atıcı Arayancan, 2015: 137-138). Bu kaynakta söylenenler Cihanşah'ın ortak geçmiş-nesep üzerinden siyasi ittifakın inşasına başvurduğunu gösterirken, aynı zamanda onun nezdinde nesebin siyasi meşruiyet kaynağı olduğu anlamı çıkmaktadır.

Burada Osmanlı tarihçisi Şükrullah'ın eserine başvurmuşken söz konusu eserin Osmanlı sultanlarının soy ağacı ve nesebini bildiren ana kaynaklardan biri olduğunu da belirtmek gerekir. Fakat bu hanedanın Oğuz ve Kayı boyuna bağlanması meselesi –ister tarihi gerçeklerle örtüşsün isterse siyasi bir rekabet

<sup>13</sup> Şükrullah eserinde, Cihanşah'tan işittiklerini şu şekilde aktarılmıştır: "...şöyle ki 852 (1449) tarihinde merhum Sultan Murad bu güçsüzü elçilikle Mirza Cihânşah'a gönderdi. Varıp yumuş yerine getirdik. Bir gün şagavul geldi: 'Mirza sizinle yalnız konuşacağından tek olarak gitmelisiniz' dedi. 'İşittik ve baş eğdik' deyip gittik. Konuşma sırasında buyurdu ki: 'Sultan Murad benim ahiret kardeşimdir. Bu kardeşlikten başka da akrabamdır.' Akrabalığın sebebi soruldu. Buyurdu ki: 'Mevlânâ İsmail hanların tarihini okusun; Oğuz tarihini getirsinler.' Mevlâna İsmail geldi ve Moğol yazısı ile yazılmış bir kitap getirdi. O kitaptan anlaşıldı ki Oğuz'un altı oğlu olmuştur. Adları Gök Alp, Yer Alp, Deniz Alp, Gün Alp, Ay Alp, Yıldız Alp. Mirza buyurdu ki: 'Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi Oğuz oğlu Gök Alp'a ulaşıyor. Gök Alp oğulları, Kızıl Buğa oğlu Kaya Alp oğlu Süleymanşah oğlu Ertuğrul'a kırk beşinci göbekte erişmiştir. Kara Yusuf'un nesebi ise kırk birinci göbekte Deniz Alp'e erişmektedir.' Bu iki padişahın nesebi bilinince Mirza buyurdu: 'Kardeşim Sultan Murad'ın nesebi bizim nesebimizden ağadır. Gökle Deniz arasında fark olduğu gibi' (Şükrullah, 1939: 27).

sonucu ortaya atılmış bir iddia olsun<sup>14</sup> – Şükrullah'ın eserinden daha önce *Tevârih-i Âl-i Selçuk* isimli eserde *Yazıcızâde Ali* tarafından 1436 yılında kaleme alınmıştır. Yazıcızâde eserinde Osman Bey'i Oğuz Han'ın büyük oğlu Gün Han'ın oğlu Kayı Han'a bağlayarak (Yazıcızâde Ali, 2017: 23-24)<sup>15</sup> Osman'ın nesebinin Timurlulardan daha yüce olduğunu ispatlamaya çalışmıştır (İnalcık, 2010: 18-19).

Osmanlının nesep meselesi ile ilgili bilgi veren diğer eser ise Âşık Paşazâde'nin *Tarih*'idir. Âşık Paşazâde de eserinde Osmanlının menşeiini Oğuz Han'a bağlamıştır<sup>16</sup> (Paşazâde, 2003: 53). Bunun yanı sıra Enverî'nin *Düstürnâme* (1465) isimli eseri de Şükrullah'ın eserindeki soy kütüğü ile birtakım farklılıklar içerse de yine Osman Bey'in nesebini Oğuz Han'a götürmüştür (İnalcık, 2010: 20).

Zikredilen erken dönem Osmanlı kroniklerinde, Oğuz Han tarafından yönetim hakkı Gün Han'a verilerek Gün Han diğer Oğuz Han çocuklarına önceliklidir. Kayı boyu ise töre gereği Oğuz Han'dan sonra hanlar hanıdır (İnalcık,

<sup>14</sup> Tarihçilerin kroniklerin aktardığı Osmanlı soy kütüğünün tarihi gerçekliği meselesine şüphe ile yaklaştıkları da olmuştur. Bu konu hakkında bk. (İnalcık, 2010: 18; İnalcık, Osman I, 2007: 444). Fakat burada bizim için önemli olan kroniklerdeki aktarılan bilgilerin gerçekliği ve soy kütüklerinin tarihi doğruluğu değil, aktarılan bu nesep bilgilerinin sosyo-politik açıdan işlevi ve amacıdır. Tabiidir ki, Osmanlı hanedanının soy kütüğü hakkında duyulan şüphe başta Timur ve Timurlular olmak üzere diğer hanedanlar hakkında da geçerli olabilir. Nitekim Halil İnalcık'ın efsaneleri tarih yapan güçler arasında kabul etme zorunluluğu ve bunları tanımayan tarihçinin tarihi anlayamayacağı hükmü de bu bağlamda düşünülmelidir (Divitçioğlu, 2015: 25).

<sup>15</sup> Atasından sonra çok zamân Kayı hanlar hanı oldu. Pes bu delil ve erkanca padişâh-ı â'zam seyî-i selâtinü'l-'Arap ve'l-'Acem kâyid-i cüyüşî'l-muvahhidîn, kâtîli'l-kefereti ve'l-müşrikîn sultân bin pâdişâhımız Sultân Murâd bin Mehemmed Han ki eşref-i âl-i 'Osmân'dandur padişâhlığa ensâb ve elyakdur. Oğuz'un kalan hanları urıgından belki çingiz hanları urıgından dahı mecmû'ından ulu asl ve ulu süñükdür, şer' ile dahı 'örf ile dahı. Türk hanları dahı kapusına gelüp selâm virmeğe ve hizmet itmeğe lâyıkdur. Allâhu-te'âlâ bâkî ve pâyidâr kılsun, soyı 'âlem oldukca cihândâr u cihânda vâr olsun. Bi-'nnebiyyin ve âlihi ve hem peygamber -'aleyhi's-selâm- zamânında yakîn zamânda Beyâsi boyından Korkut Ata koydı Oğuz kavminün bilgesi-yidi, ilhâm iderdî. Eytidî: "Âhir zamâna girü hanlık Kayı'na dege, dahı kimesne ellerinden almaya didüğü 'Osman -rahmetü'lâh- neslindendür (Yazıcızâde Ali, 2017: 23-24).

<sup>16</sup> "Nuh Peygamber'in, selam onun üzerine olsun, oğlu Yafes'in oğlu Maçi'nin oğlu Çin'in oğlu Turmuş'un oğlu Yantemür'un oğlu Korluga'nın oğlu Karahul'un oğlu Süleyman Şah'ın oğlu Karalu Oğlan'ın oğlu Amudî'nin oğlu Karaca'nın oğlu Kurtulmuş'un oğlu Çarboga'nın oğlu Sevinç'in oğlu Togar'ın oğlu Baybus'un oğlu Kızıl Boğa'nın oğlu Kamari'nin oğlu Bansup'un oğlu Karahan'ın oğlu Tozak'ın oğlu Aykutluk'un oğlu Karahan'ın oğlu Oğuz'un oğlu Gök Alp'in oğlu Basuk'un oğlu Toktimur'ün oğlu Sugar'ın oğlu Bakıy'nın oğlu Sunkur'un oğlu Kaynitur'un oğlu Togar'ın oğlu Aykolug'un oğlu Sayıntur'un oğlu Kızıl Boğa'nın oğlu Kaya Alp'in oğlu Süleyman Şah Gazi'nin oğlu Ertuğrul'un oğlu Osman Gazi'dir." (Paşazâde, 2003: 53).

2010: 19). Bu konu II. Murad'ın siyasi meşruiyeti ile rakip mahiyetinde olan ve kendi soylarını Oğuz Han'a bağlayan diğer Türkmen devletleri açısından önemlidir. Zira II. Murat bu vesileyle diğer Oğuz haleflerine öncelikli olacaktı. Buna ilaveten *Yazıcızâde Ali* eserinde Osman Bey'in han seçilişi hakkında verdiği bilgiler de bu açıdan önemlidir. Zira bu eserde aktarıldığı üzere Oğuz boylarına mensup Türk beylerinin Osman Bey'i seçme nedenlerinin Kayı Han'ın Oğuz Bey'den sonra Oğuz boylarının hanı olması<sup>17</sup> ve bu vasıta ile Osman Bey'in hak sahibi olma meselesidir (İnalçık, 2010: 19-20).

Yukarda incelenen Osmanlı kroniklerindeki Osmanlı hanedanının soy meselesi, on beşinci yüzyıl tarihçiliğinin yansımalarıdır. Fakat Safevî Devleti'nin kurucusu olan Şah İsmail, Şah Tahmasb, II. Şah İsmail ve Muhammed Hudabende'nin tahta geçtiği döneminin tarihçisi olan *Hasan Bey Rûmlû*'nun *Ahsenü't-Tevârih* (1577) isimli eserinde de Fatih Sultan Mehmed'in nesebi Kayı Han vasıtasıyla Oğuz Han'a ulaşmaktadır<sup>18</sup> (Rûmlû, 2011: 848). Bu da Osmanlı tarihçisi olmayan ve hatta muhalif veya daha doğru bir ifade ile rakip devlet tarihçisi tarafından Osmanlı'nın soy meselesinin bir sonraki yüzyılda da aynı şekilde kaleme alınması, Osmanlı soyunun diğer devletler nezdinde yansımalarının bir göstergesi olabilir. Daha açık ifade etmek gerekirse Osmanlı'nın soy iddialarının Safevî tarih yazıcılığı tarafından kabul edilip onaylanmasıdır. Her iki durum da Oğuz nesli üzerine kurulu iddiaların geçerliliğinin devam ettiğini gösterir.

Akkoyunlular başlığı altında Dede Korkut destanlarında geçen Bayındır Han'ın Akkoyunluların nesebi ile bağlantısı kısaca ele alındı. Burada yine Dede Korkut destanlarının on beşinci yüzyılda yazıya döküldüğü göz önünde bulundurularak Osmanlı hanedanı ile ilgili bu esere başvurmak gerekmektedir. Söz

<sup>17</sup> "... ucdaki Türk Begleri, ki Oğuz'un her boyundan uc etrafında Tâtâr şerrinden korkup yaylar ve kışarlardı, rûzigar-ıla karşı Tâtârdan incinenler uca geliüp çoğaldılar. Fi'l-cümle ol illerün begleri ve kethüdaları cem' olup Osman Beg katına geldiler ve meşveret kıldılar. Çok kal u kilden sonra sözlerinün ihtiyârı bu oldu ki eyitdiler " Kayı Han hod mecmû' Oğuz boylarınınun Oğuz'dan sonra ağaları ve hanlarıydı. Ve Gün Han'un vasiyyeti ve Oğuz Tôresi mücebince hanlık ve padişahlık Kayı soyı var-iken özge boy hânlarınınun soyına hânlik ve padişahlık değmez. Çün şimden giru Selçuk sultanlardan bize çâre ve meded yokdur, memleketün çoğı ellerinden çıkdı, Târâr üzerlerine gergi gibi müstevli oldı. Çün merhûm Sultan Alâ'a'd-din'den dahi size safâ nazar olmuşdur. Siz hân olun ve biz kullar Sultânımız hizmetinde bu tarafda gazâyâ meşgûl olalum." Didiler. Osman Bey dahi kabul itdi. Pes mecmû' örü turup Oğuz resmince üç kerret yükünüp baş kodılar. Ol zamanlarda Oğuz Tôresinden bakıyye var-ıdı. Şimdiki bigi top unudulmamışdı. Dolu obalardan kımırân getürdüp Osman Bey'e sağrak sundular..." (Yzıcızâde Ali, 2017: 713-714).

<sup>18</sup> Zikredilen eserdeki metnin orijinali şu şekildedir:

سلطان محمد بن سلطان مراد بن سلطان محمد بن سلطان ایلدرم با یزید بن سلطان مراد خان بن اورخان بن سلطان عثمان بن ارطغرل بن سلیمان بن قیالب که به چند واسطه به اغوز می رسید، در این سال، وفات یافت چنان که گذشت. و او پادشاه عالم و عالم پرور بود و او خلاصه آن دولت و زبده آن قوم بود.

konusu kitapta Korkut Ata, hakimiyetin tekrardan Kayı boyuna geçeceğini ve bu boya mensup Osman neslinin hâkim konumuna geleceğini haber verilmektedir<sup>19</sup> (Ergin, 2018: 73). Metinden hakimiyetin tekrardan Kayı boyuna geçeceği ve sözü edilen Kayı mensuplarının ise Osmanlılar olduğu anlaşılmaktadır. Böylece eserde Osmanlı hanedanı ve devleti, Kayı Han'ın hanlık ve devletin devamı olarak gösterilmiş ve bu vesile ile Osmanlı'nın hakimiyeti meşru bir zemine oturtulmuştur. Diğer taraftan ise devletin tekrardan Kayı boyuna geçmesi meselesine vurgu yapılmıştır. *Dede Korkut Kitabı*nın Oğuz Türklerine ait olma meselesi göz önünde bulundurulursa, eserde geçen bu mesele, devletin Oğuz hanedanından olmayan ve belki de Cengiz soyundan olanlardan -veya bir meşruiyet kaynağı olarak kendi soyunu Cengiz Han'a bağlayanlardan- tekrardan Oğuz Han evladına geri döneceği haberini vererek, Oğuzculuk söylemi merkezinde, Cengiz sülalesinden olanları gayri meşru, Oğuz boyundan olan Osmanlıyı ise meşru bir hakimiyet olarak işaret etmektedir. Buna ilaveten metinde geçen "...kimsene ellerinden almaya..." ifadesinden kasıt, daha önce alındığının bir işareti olarak düşünülebilir. Böyle düşünülürse de söz konusu eser devleti ele geçirmiş Oğuz sülalesinden olmayan bir ötekiden bahsettiği var sayılabilir. Ayrıca bu parçanın söz konusu kitabın mukaddimesinde bulunması da konumuz açısından hayli önemlidir. Zira bu satırlar kitabın tasnif veya yazıya dökülüşü dönemde yapıldıysa Osmanlı'nın Oğuz Han üzerinden bir meşruiyet kaynağı ve kimlik inşası olarak okumak doğru olabilir<sup>20</sup>.

Bu bağlamda, XV. yüzyıl Osmanlı'nın bulunduğu siyasi atmosferi okumak konunun aydınlığa kavuşması açısından önemlidir. Bu doğrultuda, Halil İnalcık'ın da belirttiği üzere, Osmanlı'nın on beşinci yüzyıldaki esas meselelerinden biri, Timur ve özellikle oğlu Şahruh'un kendilerini Cengiz sülalesinden göstererek nesep iddiasında bulunmalarıdır. Döneminde bir diplomatik tartışma konusu olan bu durum, Osmanlıyı bir karşı iddia ile kendini savunmak zaruretine mecbur etmiştir. Bu sebeptendir ki, Osmanlıyı Oğuz Han'a bağlayan soy kütükleri II. Murat döneminde ortaya çıkmıştır (İnalcık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481), 2010: 155,18; Gökyay, 2004: LXVIII). Nitekim Şahruh'un II. Murad'a nesep üzerinden hakimiyetini kabul ettirme teşebbüsü, *Yazıcızâde Ali*'yi, eserinde Âl-i Osman'ın nesebinin Âl-i Cengiz'den daha yüksek olduğu vurgusuna sevk ettirmiştir (İnce, 2018: 459). Bu bağlamda yukarıda da zikredildiği üzere Dede Korkut kitabının on beşinci yüzyılda yazıya geçirilmesi ve alıntılanan parçanın söz konusu kitabın mukaddimesinde bulunması, Osmanlı nesebinin Oğuz Han'a bağlanması için bir

<sup>19</sup> "Korkut Ata ayıtdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayıya dege, kimsene ellerinden almaya, ahır zaman olup kıyamet kopınça. Bu didügi Osman neslidür, işde sürilüp gide yorr..."

<sup>20</sup> Dede Korkut'un kehanetindeki rakip devletlerin Akkoyunlular veya Selçuklular olduğu ve ayrıca bu parçanın mukaddime de bir eklemeye olup olmadığı ve asaleti meselesi bilim insanları tarafından ele alınmıştır. Bizim burada kaleme aldığımız ancak bir çıkarımdan ibarettir. Bu konudaki fikirler hakkında detaylı bilgi için bkz. (Gökyay, 2004: LXVIII, LXIX).

kaynak mahiyetindedir. Diğer taraftan Osmanlının on beşinci yüzyılda rekabet ettiği devlete karşı meşruiyet kaynaklarından biridir de.

## SONUÇ

Devletler zaman zaman, devletin statüsü, devlet bürokrasisinde rol alan karakterlerin sosyo-kültürel menşei, sınırların genişlemesi ve bu sınırlara dahil olan etnik çeşitlilik ve inanç mozaği ve özellikle rakip devletlerin meşruiyet iddiaları karşısında meşruiyet kaynaklarına başvurarak yeni kimlik inşasına çalışırlar. Tabiidir ki meşruiyet tek kaynaklı olamaz<sup>21</sup>. Fakat yukardaki satırlarda görüldüğü üzere on beşinci yüzyıldaki kroniklerde yansıtılan meşruiyet kaynağının nesep ortaklığı üzerinden Oğuz sülalesi ekseninde şekillendirildiği açıktır. Bu da bir taraftan on beşinci yüzyıla hâkim ruhu yansıtırken diğer taraftan Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlının ortaya çıkışındaki dayanağının Türkmenler olduğuna vurgu yapmaktadır. Başka bir ifade ile meşruiyet söylemi ile hedef kitleler arasındaki ilişki bu devletlerin farklı dönemlerde yapılarını ortaya koymaktadır. Nitekim söz konusu dönemlerde bu üç devletin Oğuz Han merkezli meşruiyet kurma teşebbüsleri –ister bu meşruiyet kaynağı tarihi gerçeklere dayansın isterse dayanmasın– söz konusu devletlerin Türkmen kökenli ve Türkmen ahali üzerine kurulmuş devletler olduğunun bir göstergesidir.

On beşinci yüzyıl nesep iddialarına bakıldığında bu meselenin iki cephede oluştuğunu görmek mümkündür. Bir tarafta Oğuz-Türkmen asıllı hanedanların Cengiz Han soyu ve dolayısıyla onun imparatorluğu mirasını temsil eden Timurular arasındaki iddia ve karşı iddialardır. Bu mevzide Cihanşah ile II. Murad arasında olduğu gibi, devletlerin ortak geçmiş ve ortak nesep ekseninde bir ittifak inşasına başvurdukları görülür. Bu noktada hâkimiyetin tekrardan Oğuz'a geçmesi, Oğuz soyuna dayandırılan şecereler göstermektedir ki, özellikle Türkmenlerde soy bilinci ve Cengiz nesli karşısındaki yeniden var olma çabası, son derece bilinçli ve derin bir toplumsal karşılığa sahiptir.

Diğer cephe ise tebaası Türkmenlerden oluşan, tabanındaki halkın aynı sosyo-kültürel, iktisadi ve inançsal özelliklere sahip olduğu ve aynı törenin kodlarına sahip devletler arasındaki rekabettir. Osmanlı ile Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu (İnalçık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481), 2010: 18, 192) ve Karamanoğulları (İnce, 2018: 464) arasındaki nesep iddialarının yol açtığı diplomatik tartışmalar yine bu kapsamda değerlendirilmelidir. Başka bir ifade ile özetlemek gerekirse söz konusu dönemdeki nesep iddiasının bir tarafta kendi ile yabancı öteki (Timur ve Şahruh gibi) arasında ve kendi ile bizden olan ötekiler

---

<sup>21</sup> Örneğin; dini meşruiyet başlığı altında gaza, cihat ve bunların rivayet edilen menkıbevi rüyalar ile bağlantısı, Selçuklu varisi olma meselesi ve kılıç hakkı bu dönemin kaynaklarına karşılaşılan mevzuattandır. Bu konuda bkz. (Cide, 2015a; 2015b; İnce, 2018).

(Türkmen asıllı Akkoyunlu-Karakoyunlu-Osmanlı ve Karaman Oğulları gibi) arasındaki mücadele sonucunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Neticede bu yüzyılda nesep iddiası devletler için bir siyasi meşruiyet kaynağı oluşturmuştur. Bu meşruiyet bir yandan rakip veya düşman devlet karşısında hâkimiyeti meşru göstermek için kullanırken diğer yandan ise devletin ilk evrelerinde daha homojen bir tebaa yapısına sahip olan devletler için birleştirici bir güç olmuştur. Bu da asabiyyetin doğurduğu kudret ve kudretin sonucunda elde edilen riyaseti armağan edecektir.

İbn Haldun nazariyesinde zikredilen ve yukardaki kroniklerden de anlaşıldığı üzere söz konusu üç devlette de Türkmen boyları arasında hanedan ve asalet açısından en güçlü olanı –Kayı, Bayındır ve Baranî– egemen olarak etraftaki diğer Türkmen oymaklarını kendine bağlamayı başarmıştır. Türkmenlik asabiyyeti etrafında birleşen bu oymaklardan hususi asabiyyeti daha güçlü olan üç hanedan kendi riyasetlerini güç ve galebe sayesinde saptamış olsalar da bu riyasetin kaynağını meşru bir zemine oturtmaları gerekli görülmemiştir. İşte burada Oğuz Han riyaseti ve onun sayesinde özellikle riyaseti onaylanan ve meşru tanınan oğlu/oğulları Gün Han veya Gök Han ve Deniz Han riyaseti bina edilmiştir. Bunun sayesinde bir taraftan kendi tabiiyetinde bulunan, Türkmen oymak ve cemaatleri arasındaki Türkmenlik töresinde mevcut riyaset meşruiyet kazanmıştır. Diğer yandan nesep asaleti, Osmanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlular arasında var olan siyasi rekabette (Woods, 1993: 307) karşılıklı meşruiyet söylemi oluşturulmuştur. Ayrıca söz konusu devletlerin ve özellikle Osmanlı hanedanının Oğuz riyaseti üzerinde yoğunlaşması, kendi asabiyyetleri arasında riyasetini kanıtlayan bu hanedanların meşruiyetini nesep ile tartışan düşman/karşıt bir diğer devletin karşısında savunmak amaçlıdır. Zira Osmanlı, Cengiz nesebi üzerine bir söylem oluşturan Timur'un karşısında Oğuz Han nesebi üzerinde durarak kendi soyunun daha ala olduğunu zikretmiştir.

Buna ilaveten söz konusu devletler soy kütüklerini Oğuz Han'a götürerek riyaset hakkının tek bir kütükten, belli aileden aktarıla geldiğini göstermiş ve bu vesileyle hâkimiyeti miras şeklinde tarif etmiştir.

## KAYNAKÇA

Âşık Paşazâde. (2003). *Osmanoğullarının tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân*. (Y. Kemal, & Y. S. A., Eds.) İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

Atıcı Arayancan, A. (2015). Karakoyunluların menşei hakkında bazı görüşler. T. Gündüz ve M. Cengiz (Ed.), *Oğuzlar (Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri)* içinde (ss. 137-140). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Cide, Ö. (2015). Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde meşruiyet sorunu ve ilk kaynaklara yansımaları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 105-126.

Cide, Ö. (2015). Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda dinî etki. *Bilimname*, (2015/1), 263-286.

Divitçioğlu, S. (2015). *Osmanlı Beyliğinin kuruluşu*. İstanbul: ALFA.

Ebu Bekir Tihranî. (1977). *Kitab-ı Diyarbekriyye* (II ed.). (N. F. Lugan, Ed.)

Ergin, M. (2018). *Dede Korkut kitabı I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Fazlullah Bin Rûzbehân Honcî İsfahanî, F. b. (2004). *Tarih-i 'Âlem-ârâ-yı Eminî: Şerh-i Hükmrâni-yi Selatin-i Akkoyunlu ve Zuhur-i Safeviyân*. (M. E. Aşık, Ed.) Tahran: Miras-i Mektub.

Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Gündüz, T. (2016). *Bozkırın efendileri (Türkmenler üzerine makaleler), III. Baskı*. İstanbul: Yeditepe.

Hasan Bey Rûmlû. (2011). *Ahsenü't-Tevârih* (Vol. II). (A.-H. Nevâyi, Ed.) Tahran: İntişarât-ı Esâtir.

İbn Haldun. (2018). *Mukaddime*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

İnalcık, H. (2007). Osman I. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 434-453.

İnalcık, H. (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı sultanları (1302-1481)*. İstanbul: İSAM.

İnce, Y. (2018). II. Murad Dönemi'nde Osmanlı tarih yazıcılığının başlamasında Timurluların etkisi. *SUTAD*, (43), 459-470.

Sohrabiabad, H. (2018). Akkoyunluların mezhepsel eğilimleri üzerine bir değerlendirme. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, XVIII, 203-224.

Şükrüllah. (1939). *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı sultanları tarihi*. (H. N. Atsız, Dü.) İstanbul: Arkadaş Basımevi. Tahran: Tahûrî.

Turan, O. (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam medeniyeti*. İstanbul: Ötüken.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı devlet teşkilatına medhal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Vincent, A. (1992). *Nazariyehâ-yı Devlet*. Tahran: Ney.

Woods, J. (1993). *Akkoyunlular aşiret, konfederasyon, imparatorluk, 15. yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine bir İnceleme* . (S. Özbudun, Çev.) İstanbul: Milliyet Yayınları.

Yazıcızâde Ali. (2017). *Tevârih-i Âl-i Selçuk*. İstanbul: Çamlıca.